

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ความจนในภาษาไทย : กรณีศึกษาการใช้

ภาษาไทยบนเว็บไซต์ของพันทิปดอทคอม

Conceptual Metaphors on Poverty in Thai Language: A Case of Thai

Language Used in the Pantip.com Website

ธนพล เอกพจน์¹

Thanapon Eakapont

¹ หลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Program in Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์รูปคำอุปลักษณ์และอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคำว่า “ความจน” ในภาษาไทยตามแนวคิดการศึกษาอุปลักษณ์ของ เลคอฟและจอห์นสัน (1980, 2003) โดยเก็บข้อมูลจากทุกหมวดหมู่ห้องสนทนาใน “Search Engine Smart Office” บนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (www.pantip.com) ผลการศึกษาพบรูปคำอุปลักษณ์ความจนจำนวน 119 รูปคำ สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบเทียบความจนเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ใน 4 มโนทัศน์ ได้แก่ [ความจน คือ ศัตรู] [ความจน คือ พื้นที่] [ความจน คือ วัตถุ] และ [ความจน คือ โรค] มโนทัศน์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษามีระบบความคิดเชิงเปรียบเทียบในการทำความเข้าใจมโนทัศน์ที่ซับซ้อนอย่างความจนด้วยมโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งหล่อหลอมจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้จากรูปคำอุปลักษณ์ทำให้เห็นมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่มีความคิดในเชิงลบต่อความจน โดยมองว่า ความจนคือสิ่งที่ทำให้ชีวิตไม่มีความสุขเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินชีวิต จึงต่างต้องการที่จะทำให้ความจนหมดหรือหายไปจากชีวิต อีกทั้งผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าความจนเป็นสิ่งที่ไม่คงทนหรืออยู่กับมนุษย์ไม่ได้นาน

คำสำคัญ: ความจน, รูปคำอุปลักษณ์, อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์, ภาษากับความคิด

Abstract

The objectives of this research were to analyze metaphorical expressions and conceptual metaphors of the word “poverty” in Thai language, according to metaphor framework presented by Lakoff and Johnson (1980, 2003). Data was collected from all kind of chat rooms in search engine smart office on Pantip.com website. The results of the study found 119 metaphorical expressions of poverty metaphors and there were 4 word forms of poverty conceptual metaphors found in the study: POVERTY IS ENEMY, POVERTY IS AREA, POVERTY IS OBJECT and POVERTY IS DISEASE. These conceptual metaphors revealed that Thai language users have a comparative thinking system in order to understand the complex concepts of poverty as an objective concepts through their daily life experiences. According to metaphorical expressions of poverty reflected that Thai people have a negative thinking about the poverty which was the thing that make life unhappy, the obstacle in life, so poverty had to be dispelled from their life. Besides the results also pointed that poverty was such an impermanent or short - lived thing.

Keywords: poverty, metaphorical expressions, conceptual metaphor, language and thought

บทนำ

นักภาษาศาสตร์ปริชานมองว่าภาษากับความคิดมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เนื่องจากภาษาเป็นตัวแทนของความคิดและความคิดเป็นตัวแทนของภาษา การใช้ภาษาที่สะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดผู้ใช้ภาษาลักษณะหนึ่งคือ “อุปลักษณ์” (Klinnamhom, 2013; Tawichai, 2013) อุปลักษณ์ หมายถึง รูปภาษาที่เกิดจากการนำภาษามาใช้เปรียบเทียบ ด้วยการนำความหมายของรูปภาษาหนึ่งไปเปรียบเทียบเป็นอีกความหมายหนึ่ง (Saralamba, 2005; Tawichai, 2006) ผลจากการใช้อุปลักษณ์จะช่วยให้เข้าใจ โทนทัศน์หรือความคิดหนึ่งที่มีความซับซ้อนยากที่จะเข้าใจ เช่น จะบอกกับเพื่อน ๆ ว่า วันนี้ตนเองเจอผู้หญิงที่มีผิวหน้าสวยมาก ซึ่งเพื่อน ๆ อาจจะเข้าใจกันคนละมุมมอง เพราะความสวยมีความเป็นนามธรรมยากที่จะอธิบายจึงบอกไปว่า “ผิวสวยเหมือนผลด่ำถึงสุก” ทุกคนก็จะเข้าใจตรงกันถึงความสวยของผิวผู้หญิงคนนั้น จะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาเปรียบเทียบเป็นกลวิธีทางภาษาหนึ่งที่จะช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผล

ปัจจุบันการศึกษาอุปลักษณ์ขยายขอบเขต โดยไม่ได้มุ่งศึกษาอุปลักษณ์ในแบบเดิมคือมุ่งศึกษารูปภาษา ความงามและความหมายที่ปรากฏในงานประพันธ์แต่จะมองในระดับมโนทัศน์ ซึ่งเป็นการศึกษาอุปลักษณ์มุมมองใหม่ที่เรียกว่า “อุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน” ที่เสนอโดย Lakoff and Johnson (1980, 2003) พิจารณาว่า อุปลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่พบในการใช้ภาษาอย่างเดียว แต่อุปลักษณ์เป็นกระบวนการในระบบความคิด เพราะก่อนที่ผู้ใช้ภาษาจะมีการถ่ายทอดภาษาในเชิงอุปลักษณ์ออกมาทั้งในภาษาพูดหรือภาษาเขียน จะต้องผ่านกระบวนการคิดเชิงเปรียบเทียบในระบบความคิดก่อน Lakoff and Johnson (1980, 2003) แบ่งอุปลักษณ์เป็น 2 ระดับ คือ อุปลักษณ์ระดับรูปคำเรียกว่า “รูปคำอุปลักษณ์” (Metaphorical Expressions) คือ รูปภาษาที่แสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ที่ผู้ใช้ภาษาสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน และอุปลักษณ์ในระดับความคิด เรียกว่า “อุปลักษณ์เชิง มโนทัศน์” (Conceptual Metaphor) คือความคิดเชิงเปรียบเทียบในระบบปริชาน¹ ของผู้ใช้ภาษาโดยเกิดจากกระบวนการทำความเข้าใจ มโนทัศน์ที่เป็นนามธรรมซับซ้อน ด้วยมโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่า ทั้งนี้ความคิดเชิงเปรียบเทียบจะสะท้อนผ่าน “รูปคำอุปลักษณ์”

อนึ่ง กระบวนการอุปลักษณ์ในมโนทัศน์นี้เป็นกระบวนการถ่ายโยงความหมายหรือเชื่อมโยงคุณสมบัติ(Mappings) ที่คล้ายคลึงกันระหว่างวงความหมาย หรือวงมโนทัศน์รูปธรรมที่เรียกว่า “แบบเปรียบเทียบ” หรือ “วงความหมายต้นทาง” (Source Domain)” กับ วงมโนทัศน์นามธรรมที่เรียกว่า “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ” หรือ “วงความหมายปลายทาง”(Target Domain) การทำความเข้าใจลักษณะนี้จะช่วยให้เกิดความ

¹ ระบบปริชาน (Cognitive system) คือ องค์ความรู้ซึ่งประกอบด้วยมโนทัศน์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ (Prasithrathsint, 2006) ทั้งนี้ มโนทัศน์ (Concept) หมายถึง ความคิดที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ต่างๆของมนุษย์...(Saralamba, 2007) เช่น มโนทัศน์โรค อาจเกิดจากการรับรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับโรค เช่น ชนิดของโรค สาเหตุของโรค อาการเจ็บป่วย และการรักษา

ภาพที่ 1: แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่าง “มโนทัศน์การเดินทาง” กับ “มโนทัศน์ความรัก” ในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา² กระจ่างชัดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การถ่ายโยงความหมายของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่เปรียบ LOVE IS A JOURNEY³ (Kövecses, 2010) ดังนี้

Source: JOURNEY		Target: LOVE
the travelers	→	the lovers
the vehicle	→	the love relationship itself
the journey	→	event in the relationship...

จากตัวอย่างเกิดจากการนำมโนทัศน์ที่รับรู้ และเข้าใจง่ายอันสะท้อนจากรูปคำที่จัดอยู่ในวงความหมาย “การเดินทาง” มาเป็นแบบเปรียบเทียบเพื่ออธิบายขอบเขตมโนทัศน์ปลายทางอย่าง “ความรัก” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบให้เข้าใจง่าย โดยมีกระบวนการเทียบหรือถ่ายโยงคุณสมบัติที่คล้ายกันของวงมโนทัศน์ทั้งสองในระบบความคิด กล่าวคือ ผู้เดินทาง (The Travelers) ถ่ายโยงความหมายไปยัง คู่รัก (The Lovers) พาหนะสำหรับเดินทาง (The Vehicle) ถ่ายโยงความหมายไปยังสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่รัก (The Love Relationship Itself) และการเดินทาง (The Journey) ถ่ายโยงความหมายไปยังเหตุการณ์ในความสัมพันธ์ (Event In The Relationship) ทั้งนี้ การถ่ายโยงความหมายในแต่ละคุณสมบัตินั้นสะท้อนให้เห็นจากรูปคำอุปลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์นั้นๆ เช่น ในคุณสมบัติ “พาหนะสำหรับเดินทาง” ถ่ายโยงความหมายไปยัง “สัมพันธ์ภาพระหว่างคู่รัก” นั้นอาจปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ในการใช้ภาษา เช่น “เรารักของเราลุ่มเสียแล้ว” คำว่า “เรือ” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายการเดินทาง เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้ในการเดินทาง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับความรัก ทำให้เห็นว่าการมีความรักกับใครสักคนเปรียบได้กับการเดินทาง ซึ่งมียานพาหนะคือความสัมพันธ์หรือสายใยแห่งรักนำพาคนสองคนให้ดำเนินชีวิตร่วมกัน เมื่อปรากฏรูปคำดังกล่าว

² ลูกศร → เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายหรือเชื่อมโยงมโนทัศน์จากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทางในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา (Eakapont, 2015)

³ ในภาษาอังกฤษ หากจะเขียนแสดงหรือกล่าวถึงอุปลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องทำให้คำหรือข้อความเหล่านั้นโดดเด่นและแตกต่างไปจากปกติ โดยทั่วไปจะใช้วิธีการพิมพ์คำหรือข้อความภาษาอังกฤษที่แสดงอุปลักษณ์มโนทัศน์ด้วยตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ทั้งหมดทุกคำ แต่ในภาษาไทยไม่มีตัวอักษรพิมพ์เล็กหรือตัวพิมพ์ใหญ่เหมือนในภาษาอังกฤษ เมื่อจะเขียนแสดงข้อความที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จะใช้เครื่องหมายวงเล็บเหลี่ยม [...] คร่อมข้อความนั้นไว้ (Phichitphongphao, 2010)

พิจารณาได้ว่าผู้ใช้ภาษา มีการเชื่อมโยงมโนทัศน์เพื่อทำความเข้าใจ มโนทัศน์ความรักที่ซับซ้อนด้วยมโนทัศน์การเดินทาง (Eakapont, 2015) ด้วยเหตุนี้การใช้ภาษาอุปลักษณ์จึงเป็นการทำความเข้าใจสภาพที่ซับซ้อนในสัมพันธภาพของคู่รักที่มีให้กันให้มีความเป็นรูปธรรมขึ้นในรูปของพาหนะนั้นเอง

การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริธานที่ผ่านมาพบว่า ในภาษาไทยมีการศึกษากันอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้ก็เพื่อศึกษาว่ามโนทัศน์บางอย่างที่มีความเป็นนามธรรม ผู้ใช้ภาษา มีการใช้อุปลักษณ์เปรียบสิ่ง ๆ นั้นกับอะไรเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น งานวิจัยที่ปรากฏได้อาศัยแนวทางการศึกษาตามแนวคิดของ Lakoff and Johnson (1980 , 2003) หลายเรื่อง เช่นงานของ Phuekchaiwiboon (2001) Burarungrot (2005) Tawichai (2006) Saralamba (2007) Petchkit (2008) Obpat (2009) Phichitphongphao (2010) Jinlert and Plailek (2010) Wongthai (2012) Klinnamhom (2008, 2013) Kaewjungate (2012) Udomphan (2012) Eakapont (2015) Saiyarot (2015) ฯลฯ โดยจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าในภาษาไทย ยังไม่ปรากฏการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ความจนในภาษาไทย ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาระบบความคิดเชิงเปรียบเทียบของผู้ใช้ภาษาไทยที่มีต่อความจนตามแนวคิดการศึกษาอุปลักษณ์ที่ Lakoff and Johnson (1980, 2003) เสนอไว้เป็นแนวทาง

จน หรือ ความจน เป็นคำหนึ่งในภาษาไทยที่หมายถึง อัดคัดขัดสน, ฝืดเคือง, มีเงินไม่พอยังชีพ (Rachabanditayasathan, 2013 : 300) แม้ว่ารูปภาษาดังกล่าวจะมีการกำหนดคำนิยามไว้ชัดเจนแต่คำนิยามดังกล่าวมีความซับซ้อน ยากที่จะเข้าใจเพราะไม่สามารถระบุได้ชัดเจนถึง สภาพ ระดับของความจน ความฝืดเคืองอัดคัดเป็นเช่นไร อีกทั้งสภาพอย่างไรจึงเรียกว่าความจน ความจนเป็นสิ่งที่วัดยากเพราะเป็นสิ่งที่แล้วแต่มุมมองของแต่ละคน ด้วยลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้มีการเปรียบเทียบความจนกับมโนทัศน์อื่นที่เป็นรูปธรรมมากกว่า เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นผู้วิจัยพบว่าในภาษาไทยปรากฏการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบความจนเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ อาทิ

“...ความจนก็เหมือนโรคร้าย ที่เราคิดเชื่อมาจากรุ่นสู่รุ่น”

(ห้องเฉลิมไทย)

“...เพราะสิ่งที่ผู้ชายคนนี้แบกไว้ ไม่ใช่ความรวยไม่ใช่ความดี แต่คือ 'ความจน' ที่เขาจะแบกไปตลอดชีวิต...”

(ห้องสีลม)

“...จากเด็กผู้ชายคนหนึ่งที่เกิดมาในครอบครัวของคนบ้านนอกที่มีลูกถึง 4 คน หลังจากลองต่อสู้กับความจนจนแน่ใจแล้วว่าอย่างไรเสียก็ไม่มีทางจะเอาชนะมันได้แน่...”

(ห้องโถงบ้าน)

จากข้อความข้างต้น ตัวอย่างแรกเป็นการเปรียบเทียบความจนเป็นโรคชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์ เนื่องจากปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ที่อยู่ในวงความหมายหรือวงมโนทัศน์โรคดังกล่าวว่า “โรค ร้าย” และ “ติดเชื้อ” จึงสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่มองว่า [ความจน คือ โรค] ตัวอย่างที่ 2 สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ วัตถุ] เพราะปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ที่มีความหมายเกี่ยวกับวัตถุถึงของ หรือในตัวอย่างที่ 3 สะท้อนระบบความคิดผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบ [ความจน คือ ศัตรู] ที่มนุษย์ต้องต่อสู้หรือกำจัดให้หมดไป อุปลักษณ์จึงเป็นลักษณะการใช้ภาษาที่มนุษย์ใช้เพื่ออธิบายบางสิ่งบางอย่างอาจจะเข้าใจให้รับรู้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ผู้ภาษามักจะใช้ อุปลักษณ์ โดยไม่รู้ตัว ซึ่งกระบวนการของอุปลักษณ์จะเกิดขึ้นในระบบความคิดมนุษย์ เพื่อหามโนทัศน์อื่นที่เป็นรูปธรรมมาเปรียบเทียบหรือทำความเข้าใจอีกมโนทัศน์หนึ่ง (ถ่ายโยงความหมายหรือเชื่อมโยงมโนทัศน์) อย่างไรก็ตาม ข้อความข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างหลักฐานทางภาษาที่ปรากฏ ผู้วิจัยพบว่า ในภาษาไทยปรากฏการใช้ภาษาเปรียบความจนเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล พิจารณาว่าหากศึกษาอย่างละเอียดจะทำให้ทราบถึง อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ความจนในมุมมองผู้ใช้ภาษาไทยชัดเจนยิ่งขึ้น อนึ่ง ในงานวิจัยนี้เก็บข้อมูลภาษาจากห้องสนทนาใน “Search Engine Smart Office” บนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (www.pantip.com) เนื่องจากแหล่งข้อมูลดังกล่าวเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทหนึ่งที่มีความนิยม อีกทั้งมีข้อมูลการใช้ภาษาที่หลากหลายเข้าถึงผู้ใช้ภาษาทุกเพศทุกวัย จึงสามารถเป็นตัวแทนการใช้ภาษาไทยในปัจจุบันและสะท้อนปรากฏการณ์ทางภาษาอย่างการใช้อุปลักษณ์ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์รูปคำอุปลักษณ์และอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคำว่า “ความจน” ในภาษาไทย

วิธีการวิจัย

การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ความจนในภาษาไทย ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ การเลือกแหล่งข้อมูล การเก็บข้อมูลรูปคำอุปลักษณะ และการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

1. การเลือกแหล่งข้อมูล

งานวิจัยนี้เลือกเก็บข้อมูลภาษาจากฐานข้อมูล “Search Engine Smart Office” บนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (www.pantip.com) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่มีชื่อเสียง อีกทั้งเป็นสื่อกลางการแสดงออกทางภาษาที่กว้างขวาง สำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงแหล่งข้อมูลดังกล่าวเป็นตัวแทนการใช้ภาษาจริง เพราะมีการสื่อสารในรูปแบบการตั้งกระทู้ ถาม ตอบ แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ โดยมีการแบ่งเป็นห้องสนทนาตามเนื้อหาความสนใจ จำนวน 36 ห้อง ได้แก่ ก้นครัว กล้อง แกลเลอรี่ จตุจักร เฉลิมไทย ชายคา โต๊ะเครื่องแป้ง บลูแพลนเน็ต บางรัก กรีนโซน การ์ตูน ไกลบ้าน เฉลิมกรุง ชานเรือน ซิลิคอนวัลเลย์ ถนนนักเขียน บางขุนพรหม พรหมชาติ พันทิป มานูครอง รัชดา ไร่สังข์ ศาสนา คลับ สยามสแควร์ สินธร หว่ากอ หอศิลป์ ภูมิภาค ราชดำเนิน ศาลาประชาคมสุขุขลาสัย สวนลุมพินี สีส้ม ดิโอดส์สยาม และห้องสมุด ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลจากฐานข้อมูลที่เผยแพร่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีความน่าสนใจ สามารถนำมาศึกษาได้ เพราะปัจจุบันเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นศูนย์กลางการใช้ภาษาที่เข้าถึงผู้ใช้ภาษาได้รวดเร็ว และยังสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ทางภาษาในสังคม ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาวิจัยทางด้านภาษาไทยมีการนำข้อมูลภาษาที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตมาศึกษาหลายฉบับ เช่น งานของ Chin Tong Tong Thananan Trongdee and Jang Siaw Kher (2010) Klinnamhom (2013) Kaewjungate (2012) Tawichai (2012) Eakapont (2015) ฯลฯ แหล่งข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งสำหรับการศึกษาวิจัยทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2. การเก็บข้อมูลรูปคำอุปลักษณะ

2.1 งานวิจัยนี้สืบค้นรูปคำอุปลักษณะความจนจากห้องสนทนาทุกห้องบนฐานข้อมูล “Search Engine Smart Office” ของเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (www.pantip.com) ด้วยคำว่า “ความจน” หมายถึง อดคัดขาดสน, ฝืดเคือง, มีเงินไม่พอยังชีพ (Rachabanditayasathan, 2013 : 300) โดยรูปคำดังกล่าวเป็นคำที่สื่อถึงสภาพที่มีความเป็นนามธรรม ชับซ้อนยากที่จะอธิบายให้กระจ่างชัด

2.2 คัดเลือกรูปคำอุปลักษณ์จากแหล่งข้อมูล โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของอุปลักษณ์คือจะต้องปรากฏ “แบบเปรียบ/วงความหมายต้นทาง” (Source Domain) และ “สิ่งที่ถูกเปรียบ/วงความหมายปลายทาง (ความจน)” (Target Domain) รวมทั้งพิจารณาจากคำแสดงการเปรียบเทียบ “คือ” “เป็น” หรือไม่ได้ เช่น

“ความจน เราสามารถกำจัดมันทิ้งได้ด้วยความขยัน ตั้งใจทำงาน คอยมองหาช่องทางทำกิน ”

(บางรัก)

“ความจนเป็นวัคซีนดีนี่เองที่จะสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เราหมดแรงกับชีวิต”

(สยามสแควร์)

จากตัวอย่าง รูปคำอุปลักษณ์ “กำจัด” “วัคซีน” “สร้างภูมิคุ้มกัน” คือ แบบเปรียบ ส่วนคำว่า “ความจน” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ และคำว่า “เป็น” คือคำเชื่อมเพื่อแสดงว่าข้อความนั้นมีการใช้อุปลักษณ์ แต่อย่างไรก็ตาม รูปคำที่จัดเป็นอุปลักษณ์ไม่จำเป็นต้องปรากฏคำเชื่อมเสมอไป เพราะถ้าในข้อความนั้นปรากฏแบบเปรียบ และสิ่งที่ถูกเปรียบก็ถือว่าเป็นคำอุปลักษณ์ เช่นในตัวอย่างแรก ปรากฏการนำรูปคำกริยาแสดงการต่อสู้หรือทำร้าย (กำจัด) มาเปรียบกับความจน สะท้อนให้เห็นว่าความจนคือศัตรูที่เราต้องกำจัด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ความจนในภาษาไทย ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้

3.1 นำรูปคำอุปลักษณ์ความจนที่พบมาจัดกลุ่มตามวงความหมาย เช่น “ความจน...เป็นพื้นที่” “ความจนเป็นเหมือนภูเขา” “หลุมความจน” จัดอยู่ในหมวดหมู่ความหมายรูปคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับพื้นที่ เป็นอุปลักษณ์สถานที่หรืออาณาบริเวณ ทั้งนี้ การจัดกลุ่มรูปคำในอุปลักษณ์หนึ่ง ๆ จะต้องปรากฏ รูปคำอุปลักษณ์ไม่ต่ำกว่า 10 คำ และจะนับรูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏ 1 ครั้ง นับเป็น 1 คำ ไม่นับซ้ำ

3.2 วิเคราะห์ความหมายประจำของรูปคำที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์ พิจารณาความหมายตาม Pochananukrom Chabab Rachabanditayasathan (2013) หนังสือคลังคำของ Panthumetha (2012) รวมทั้งการวิเคราะห์หรือตีความรูปภาษาบางรูปผู้วิจัยจะเป็นผู้ให้คำอธิบายด้วยตนเอง โดยพิจารณาจากคำแวดล้อม และบริบท

3.3 อธิบายถึงการนำรูปคำมาใช้เป็นอุปลักษณ์ โดยพิจารณาคุณลักษณะเด่นที่มีความเหมือนกันระหว่างแบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจความจนในระบบปรีชาของผู้ใช้ภาษา เช่น

“ความจน เราสามารถกำจัดมันทิ้งได้ด้วยความขยัน”

(บางรัก)

เป็นการเปรียบเทียบความจน(สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ)เป็นเหมือนศัตรู(แบบเปรียบเทียบ)ที่คอยทำร้ายมนุษย์ ต้องกำจัดออกไป เห็นได้จากรูปคำอุปลักษณ์ “กำจัด” ดังนั้น ความจนกับบุคคลที่เป็นศัตรูมีลักษณะเด่นเหมือนกัน คือ การสร้างความเดือนร้อนหรือให้ผลเสียแก่มนุษย์

3.4 รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏสะท้อน อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามกลุ่มความหมายของรูปคำอุปลักษณ์ เช่น รูปคำอุปลักษณ์โรค สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่า [ความจน คือ โรค] โดยในขั้นนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย (Mappings) ระหว่างวงความหมายต้นทาง และวงความหมายปลายทางเพื่อแสดงระบบการเปรียบเทียบความจนในมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทย ทั้งนี้ การศึกษากระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายหรือเชื่อมโยงมโนทัศน์จะพิจารณาจากลักษณะเด่นของรูปคำอุปลักษณ์ความจนแต่ละกลุ่มความหมาย

ผลการวิจัย

ผู้ใช้ภาษาไทยพยายามทำความเข้าใจความจนด้วยมโนทัศน์ที่เห็นภาพ เข้าใจง่ายซึ่งอยู่ในลักษณะของการเปรียบเทียบ (อุปลักษณ์) โดยสิ่งที่รับรู้ชัดเจนเหล่านั้นเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่ผู้ใช้ภาษาพบเจอ ตระหนักรู้ในสิ่งต่าง ๆ และนำมาเชื่อมโยงเชิงเปรียบเทียบ เพื่ออธิบายมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรม (ความจน) ให้กระจ่างชัด ทั้งนี้ การเปรียบเทียบหรืออุปลักษณ์ในความคิดจะสะท้อนผ่านการใช้ภาษา ผลการศึกษาปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ความจนจำนวน 119 รูปคำ สามารถจำแนกตามกลุ่มความหมายที่สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในระบบปรีชาของผู้ใช้ภาษาได้ 4 ประเภท โดยเรียงลำดับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏรูปคำอุปลักษณ์มากไปหาน้อย ดังนี้

1. อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ ศัตรู]

ผลการศึกษาพบว่าผู้ใช้ภาษาไทยเปรียบเทียบความจนเป็นเหมือนศัตรูที่มุ่งทำร้าย สร้างความเดือนร้อนแก่มนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องต่อสู้ คดิรนเพื่อให้ชีวิตรอดจากความจนด้วยความ

ขยันหมั่นเพียร ทำงานเก็บออมเงินเพื่อชีวิตที่เป็นสุขปราศจากความจน ดังสะท้อนให้เห็นจากรูปคำอุปลักษณ์ศัตรูซึ่งพบจำนวน 49 รูปคำ เช่น ไฉ้เจ้าความจน มั่น(สรรพนามแทนความจน) กำจัดความจน ลูกขึ้นสู่(ความจน) ลองสู่คู่ตักต้ง(สู่กับความจน) รับมือ(กับความจน) ความจนเข้าเล่นงาน พ่ายแพ้ (ต่อความจน) ต่อสู่ความจน พิชิตความจน สู่(กับความจน) ชนะ(ความจน) เอาชนะ(ความจน) ความจนแพ้ ยอมแพ้ความจน ฯลฯ โดยรูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏมีความหมายเกี่ยวข้องกับศัตรูใน 4 ลักษณะ ได้แก่ รูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นศัตรู รูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการถูกทำร้ายจากศัตรู รูปคำที่มีความหมายแสดงถึงการต่อสู้และรูปคำที่มีความหมายแสดงถึงผลการต่อสู้

“เรียนให้เก่ง สอบให้ได้ทุน ผมทำมาแล้วครับ **ความจนมันแพ้ความขยันนะครับ**”

(خانเรือน)

“...**ฝ่าฟันความจนไปให้ได้นะลูก**”.... คำที่แม่เคยพูดไว้มันสะท้อนอยู่ในใจ”

(خانเรือน)

“ความจน เราสามารถ**กำจัดมันทิ้ง**ได้ด้วย**ความขยัน** ตั้งใจทำงาน คอยมองหา**ลู่ทาง**ทำกิน...”

(บางรัก)

“**รู้สึกไม่ไหวแล้ว** ถ้า**พึ่ง** **โดนความจนเข้าเล่นงาน**ก็**เครียดจนจะบ้าอยู่แล้ว** **รู้สึกอยากตาย**”

(สวนลุมพินี)

เมื่อพิจารณากระบวนการอุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริธานของ Lakoff and Johnson (1980, 2003) จะพบว่ารูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ใช้ภาษาทำความเข้าใจความจนในระบบความคิดด้วยการนำมโนทัศน์ศัตรูมาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทางเพื่ออธิบาย “ความจน” ซึ่งเป็นวงความหมายปลายทางจึงสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ ศัตรู] ความคิดเชิงเปรียบเทียบดังกล่าวเกิดจากการนำคุณสมบัติบางประการในมโนทัศน์ศัตรูที่สะท้อนจากกลุ่มความหมายของรูปคำอุปลักษณ์มาเชื่อมโยง (ถ่ายโยง) เปรียบเทียบกับลักษณะบางประการของความจนในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
ศัตรู		ความจน
ศัตรู/คู่ต่อสู้	→	ความจน
การถูกศัตรูโจมตีหรือทำร้าย	→	ชีวิตมนุษย์ลำบาก ยากแค้น
การต่อสู้เพื่อเอาชนะศัตรู	→	การพยายามขยันทำงาน อดออม สร้าง ทรัพย์สิน
อาวุธ	→	ลักษณะนิสัยและจิตสำนึกของมนุษย์ ที่ขยัน พอเพียง ประหยัด
ผลการต่อสู้	→	ความจนหายไป ชีวิตมั่นคงเป็นสุข

ภาพที่ 2: แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่าง “มโนทัศน์ศัตรู” กับ “มโนทัศน์ความจน” ในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา

2. อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ พื้นที่]

ผลการศึกษาพบรูปคำอุปลักษณะ ที่เปรียบความจนเป็นพื้นที่ จำนวน 26 รูปคำ เช่น เหว (ความจน) หล่ม(ความจน) ก้าวผ่าน (ความจน) ก้าวพ้น (ความจน) ทางออกจากความจน ออกจากนรกแห่งความจน หลุมความจน คุกเขตกามแห่งความจน ความจนเป็นพื้นที่ ความจนเป็นเหมือนภูเขา เดินสู่ความจน ก้าวข้ามความจน ตะเกียกตะกายออกไปจากความจน ถีบตัวขึ้นจากความจน ฯลฯ รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏมีความหมายเกี่ยวกับพื้นที่ใน 4 ลักษณะ ได้แก่ รูปคำที่มีความหมายถึงพื้นที่หรือสถานที่ รูปคำแสดงสภาพหรือลักษณะของพื้นที่ รูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการเข้าไปยังสถานที่หรืออาณาบริเวณ และรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการออกจากพื้นที่

“ความจนบางทีมันก็เป็นหล่มที่เราอยู่มาทั้งชีวิตจนไม่รู้ว่าจะขึ้นมายังไง”

(ก้นครัว)

“ตาถูกเป็นคนร่อยเอ็ด ถีบตัวขึ้นจากความจน จนเรียนจบมอ3 จนได้เป็นนายคลัง”

(ราชดำเนิน)

“เรื่องราวของชีวิตเธอในอดีต เหมือนอยู่ในเหวความจน”

(ศาสนา)

“สารคดีชิ้นนี้ก็มีข้อดีตรงที่พาเราไปเห็นชีวิตจริงๆ ของคนยากจน แร้นแค้นแบบสุดขีด ในหมู่บ้าน และทางออกจากความจนของคืออะไร ...คือการกู้เงินมาลงทุนเพื่อสร้างโอกาสให้ตัวเองหลุดออกจากความจน”

(บางขุนพรหม)

“คนจนต้องอดทนมากๆ ต้องเก็บเงินต้องสร้างเครดิต จึงจะก้าวพ้นความจนไปได้”

(สยามสแควร์)

จากรูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาไทยเปรียบความจนเป็นพื้นที่แห่งหนึ่ง ที่ผู้ใดก้าวล่วงเข้าไปมักพบแต่ความลำบากทางกายและใจ ดังนั้นเมื่อมนุษย์ประสบกับความจนจึงต่างพยายามหลีกเลี่ยงหนีหรือออกจากพื้นที่แห่งนั้น เมื่อพิจารณาในมุมมองการศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานจะพบว่า จากรูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏสะท้อนระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาไทย ที่พยายามทำความเข้าใจความจนซึ่งเป็นสภาวะหนึ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ที่ขัดสนทรัพย์สินหรือเงินทอง แต่สภาพดังกล่าวมีความเป็นนามธรรมยากที่จะเข้าใจจึงนำสิ่งที่มีประสบการณ์รับรู้ง่ายกว่าอย่าง อาณาบริเวณหรือสถานที่มาช่วยอธิบายให้เห็นภาพหรือลักษณะของความจน ฉะนั้น รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึง การทำความเข้าใจความจนในระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาด้วยการนำโน้ตทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่มาใช้เป็นวงความหมายต้นทางเพื่ออธิบาย “ความจน” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบหรือวงความหมายปลายทางจึงสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ พื้นที่] ความคิดเชิงเปรียบเทียบดังกล่าวเกิดจากการที่ ผู้ใช้ภาษาเชื่อมโยงคุณสมบัติบางประการในมโนทัศน์พื้นที่ซึ่งสะท้อนจากกลุ่มความหมายของรูปคำอุปลักษณ์มาเชื่อมโยง (ถ่ายโยงความหมาย) เชิงเปรียบเทียบ กับลักษณะบางประการของความจนในระบบปริชานของผู้ใช้ภาษา ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
พื้นที่		ความจน
พื้นที่หรือบริเวณ	→	ความจน
ผู้อยู่อาศัย	→	มนุษย์
สภาพของสถานที่หรือบริเวณ	→	สภาพที่มนุษย์จัดคิด จัดสน
ที่ไม่สะดวกสบายทำให้มนุษย์อยู่แล้วไม่		เงินทองจนสร้างความเดือดร้อนใน
เป็นสุข	→	การดำเนินชีวิตการใช้ทรัพย์สิ้นไม่
		ระวัง
การเข้าไปอยู่ในพื้นที่หรืออาณาบริเวณ		ส่งผลให้สถานะทางการเงินฝืดเคือง
ฝืดเคืองและจน	→	และจน
		การตระหนักในคุณค่าของเงินขยัน
การย้ายออกจากพื้นที่	→	ทำงานและเก็บออมเพื่อหลุดพ้นจาก
		สภาวะความจน

ภาพที่ 3: แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่าง “มโนทัศน์พื้นที่” กับ “มโนทัศน์ความจน” ในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา

3. อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ วัตถุ]

ผลการศึกษาปรากฏรูปภาษาที่แสดงการเปรียบเทียบความจนเป็นวัตถุสิ่งของที่จับต้องได้จำนวน 23 รูปคำ เช่น เอาความจนไปทิ้งทะเล โยนความจน ลอยความจน ส่งต่อความจน ความจนในกระเป๋า ส่งความจนให้เป็นมรดกต่อรุ่นลูก ความจนเป็นของแถม แลกกับความจน นายหน้าค้าความจน แลกภาระความจน คืนความจนให้แม่ค้า ฯลฯ ทั้งนี้รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏมีความหมายเกี่ยวข้องกับวัตถุใน 3 ลักษณะ ได้แก่ รูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งของทั่วไปทั้งที่มีค่าและไม่มีค่า รูปคำที่แสดงกิริยาที่ใช้กับวัตถุ และรูปคำที่มีความหมายแสดงความต้องการวัตถุ

“รักครับ เคารพ นับถือ แด่อย่ามาโยนจี๋ โยนภาระ โยนความจน โยนความจี๋เกียจให้ขายครับ ไม่งั้นใครมีลูกสาว พอลูกจะแต่งงานปั๊บ ลาออกจากงานกันทั้งตระกูลเลยดีกว่า”

(โตะเครื่องแป้ง)

“ชีวิตนี้จะได้อาความจนไปทั้งทะเลบ้างไม่คะ...”

(พรหมชาติ)

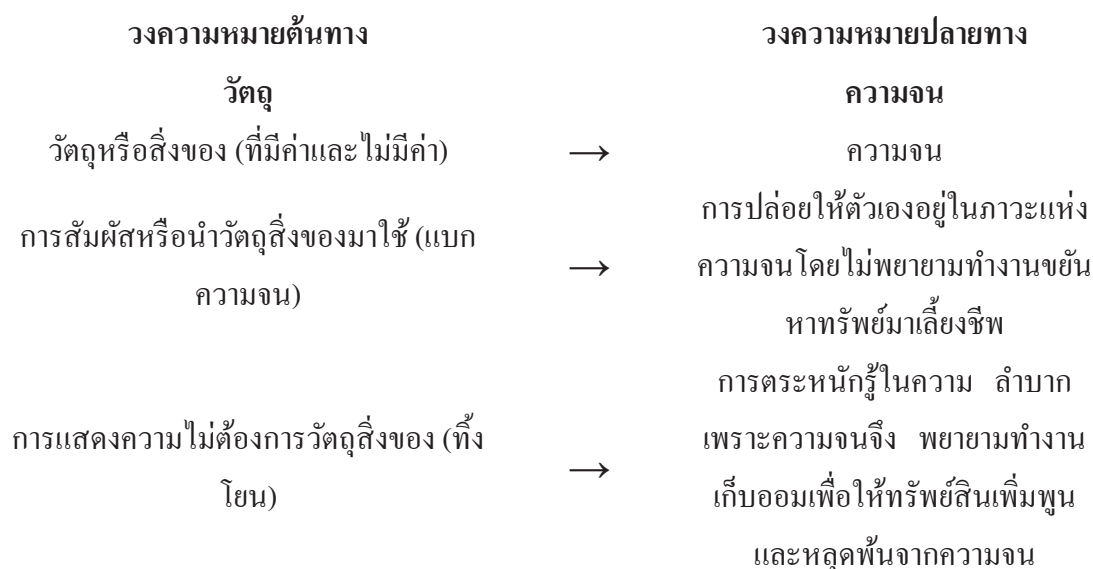
“พ่อแม่เกิดมาจน เลยทำให้เป็นนายตัวเองไม่ได้ แล้วคุณจะไม่หยุดความจนไว้ที่รุ่นคุณเธอ ในเมื่อพ่อแม่แก่ไม่ได้ คุณก็ต้องแก้ไขได้สิ หรือจะส่งความจนให้เป็นมรดกต่อรุ่นลูก”

(ลีลม)

“ผมมาช่วยเหลือชาวบ้าน เพราะผมแบกความจนเอาไว้ การแบกความจนจะทำให้รู้ว่า เกิดเป็นคนอย่าลืมตัว เกิดเป็นวัวอย่าลืมคิน...”

(ศาสนา)

รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษามีระบบความคิดต่อความจนโดยเปรียบเป็นเสมือนสิ่งของหรือวัตถุที่สามารถสัมผัสหรือมองเห็นได้ โดยพิจารณาจากรูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจะ พบว่า ความจนเป็นวัตถุที่ไม่มีใครอยากเก็บไว้ หรือครอบครอง เพราะความจนเป็นสถานะที่ทำให้มนุษย์เกิดความลำบากทางกายและใจ เพราะการขาดเงินทองในการยังชีพหรือดำเนินชีวิต โดยสถานะเช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการหลุดพ้น รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏจึงสื่อความหมายในเชิงลบทั้งสิ้น ซึ่งผู้คนไม่ต้องการหรือเก็บไว้ครอบครอง สมควรทิ้งหรือนำไ้ห่างกายรูปภาษาเปรียบเทียบกับที่ปรากฏ ชี้ให้เห็นว่า ผู้ใช้ภาษาพยายามทำความเข้าใจความจนในระบบความคิดด้วยการนำมโนทัศน์ที่เข้าใจ และเห็นภาพอย่างวัตถุสิ่งของมาใช้เป็นวงความหมายต้นทางเพื่ออธิบายมโนทัศน์ที่ซับซ้อนอย่าง “ความจน” ซึ่งเป็นวงความหมายปลายทางจึงสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ หรือ อุปลักษณ์ในระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาที่มองว่า [ความจน คือ วัตถุ] ทั้งนี้กระบวนการเปรียบเทียบบังกล่าวเกิดจากการนำคุณสมบัติบางประการในมโนทัศน์วัตถุที่สะท้อนจากกลุ่มความหมายของรูปคำอุปลักษณ์มาเชื่อมโยง (ถ่ายโยง) เชิงเปรียบเทียบกับลักษณะบางประการของความจนในระบบปริชาณของผู้ใช้ภาษาดังแผนภูมิ

ภาพที่ 4: แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่าง “มโนทัศน์วัตถุ” กับ “มโนทัศน์ความจน” ในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา

4. อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ โรค]

ผลการศึกษาพบว่าผู้ใช้ภาษาไทยมีการเปรียบเทียบความจนเป็นโรคภัยไข้เจ็บ ที่สร้างความเดือนร้อนแก่ตัวมนุษย์ จึงต้องรักษาโรคความจนให้หมดไป ทราบได้จากหลักฐานทางภาษาที่ปรากฏคือ รูปคำอุปลักษณะโรค ซึ่งพบจำนวน 21 รูปคำ เช่น โรคร้าย (ความจน) คนป่วย ติดเชื้อ (ความจน) ความจนคือพาหะ (ตัวนำโรค) ภาวะความจนแทรกซ้อน สร้างภูมิคุ้มกัน (ความจน) รักษา (โรคความจน) วัคซีน หาย(จากโรคความจน) บำบัดความจน ยารักษาโรคความจน ภูมิคุ้มกันความจน ความจนเป็นวัคซีน ฯลฯ โดยรูปคำอุปลักษณะที่พบอยู่ในวงความหมายเกี่ยวข้องกับโรคใน 6 ลักษณะ ได้แก่ รูปคำที่มีความหมายถึงชื่อโรค รูปคำที่มีความหมายแสดงถึงผู้ป่วย รูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับตัวนำโรค รูปคำที่มีความหมายแสดงการแพร่กระจายของเชื้อโรคในร่างกายมนุษย์ รูปคำที่มีความหมายแสดงถึงผลของโรคและรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการรักษาและผลจากการรักษาโรค

“เกษตรกร ก็เหมือนคนป่วย ป่วยด้วยความจน ดังนั้น ต้องมั่นใจว่า จะมีรายได้แน่ๆ ถ้าจึงใช้ปุ๋ยเคมี”

(กรีน โชน)

“ความจนก็เหมือนโรคร้าย ที่เราคิดเชื่อมาจากพื้นฐาน”

(เฉลิมไทย)

“ความจนเป็นวัคซีนดี ๆ เองที่จะสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เราหมดแรงกับชีวิต ไม่ให้ย่อท้อต่ออุปสรรค”

(ชานเรือน)

“โรคความจน รักษาให้หายได้”

(บางรัก)

“จะทำไมยังงี้ต่อครับ แล้วชวานาจะหายจากโรคร้ายความจนนี้ได้อย่างไร หลังจากโครงการนี้จบแล้ว เพราะถ้าจบโครงการราคาข้าวก็กลับมาเท่าเดิม ถ้าทำต่อก็ต้องขาดทุนเรื่อย ๆ”

(ราชดำเนิน)

“วัคซีนป้องกันความจนแทรกซ้อนของคุณคืออะไร”

(สินธร)

ผู้วิจัยพิจารณาว่า รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏช่วยยืนยันได้ว่า ผู้ใช้ภาษาทำความเข้าใจความจนในระบบความคิดด้วยการนำมโนทัศน์โรคมาใช้เป็นวงความหมายต้นทางเพื่ออธิบาย “ความจน” ซึ่งเป็นวงความหมายหรือ วงมโนทัศน์ปลายทางจึงสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ โรค] ทั้งนี้ความคิดเชิงเปรียบเทียบดังกล่าวเกิดจากการนำคุณสมบัติบางประการในมโนทัศน์โรคที่สะท้อนจากกลุ่มความหมายของรูปคำอุปลักษณ์มาเชื่อมโยงเชิงเปรียบเทียบกับลักษณะบางประการของความจนในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง	
โรค		ความจน	
ผู้ป่วย	→	มนุษย์	
เชื้อโรคที่ทำให้มนุษย์เจ็บป่วย	→	ความจน	
การแพร่กระจายของเชื้อโรค (ติดเชื้อ)	→	สภาพของความจนหรือ ความไม่มีที่ สามารถเกิดขึ้นกับมนุษย์คนหนึ่ง ส่งผลต่อคนรอบข้างได้	
การเจ็บไข้ ไม่สบายเป็นผลมาจากเชื้อโรค	→	มนุษย์ไม่สบายกายไม่สบายใจ มี ความกังวล เพราะขาดเงินทอง	
การรักษาโรค	→	การขยันทำงาน เก็บออมสร้าง ทรัพย์สินเพื่อให้ความจนหายไป	
ฉีดวัคซีน	→	การวางแผนไม่ให้เกิดความจนโดย การตระหนักรู้ในการใช้จ่ายเก็บออม และไม่ประมาท	
สภาพร่างกาย แข็งแรงมีภูมิคุ้มกัน	→	สถานะทางการเงินมั่นคงชีวิตจึงสุข สบาย	

ภาพที่ 5: แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่าง “มโนทัศน์โรค” กับ “มโนทัศน์ความจน” ในระบบ บริหารของผู้ใช้ภาษา

ผลการศึกษาปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบเทียบความจนเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ใน 4 มโนทัศน์ ได้แก่ ศัตรู พื้นที่ วัตถุ และโรค อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เหล่านี้ เกิดจากการที่ผู้ใช้ภาษานำมโนทัศน์รูปธรรมที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันมาช่วยอธิบายให้เข้าใจสภาพหรือลักษณะของความจนซึ่งมีความเป็นนามธรรมให้ชัดเจนขึ้นด้วยการถ่ายโยงลักษณะเด่นบางประการที่สอดคล้องกันระหว่างมโนทัศน์ในระบบบริหารหรือระบบความคิด ผลการศึกษาจึงสอดคล้องกับมุมมองของนักภาษาศาสตร์บริหารที่มองว่า ภาษากับความคิดมีความสัมพันธ์กัน เพราะภาษาเป็นภาพสะท้อนของความคิด ประสบการณ์และการมองโลกของมนุษย์อุปลักษณ์ที่ปรากฏจึงเป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏชี้ให้เห็นมุมมองเชิงลบของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อความจน โดยมองว่าความจนเป็นสิ่งไม่ดี เป็นอุปสรรคที่ทำให้ชีวิตของมนุษย์ไม่มีความสุขทั้งกายและใจ จึงต้องทำให้ความจนหายไป อาจด้วยการกำจัด ดังสะท้อนจากอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ ศัตรู] การรักษาเพื่อทำให้โรคความจนหมดไป พิจารณาได้จากอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ โรค] หรือในอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่เปรียบเทียบความจนเป็นวัตถุสิ่งของที่ไร้ค่า ใครมีไว้ครอบครองมักจะพบแต่ความลำบาก ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ จึงต้องทิ้งให้ห่างกาย ดังรูปคำ “โยนความจน” “ทิ้ง(ความจน)” ดังนั้น ความจนจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่เพียงต้องการหรือปรารถนา

นอกจากนี้ ยังพบว่าความจนเป็นสิ่งที่ไม่คงทนหรืออยู่กับมนุษย์ได้นาน พิจารณาได้จากรูปคำอุปลักษณะในแต่ละมโนทัศน์ปรากฏคำที่มีความหมายที่แสดงถึงการหายไปของความจน ดังในมโนทัศน์โรค ปรากฏรูปคำที่สื่อให้เห็นว่าโรคความจนนั้นสามารถหายไปได้ด้วยการรักษา เช่น “รักษา(โรคความจน)” “หาย(จากโรคความจน)” หรือในมโนทัศน์ศัตรู ปรากฏรูปคำที่แสดงถึงการต่อสู้เพื่อทำให้ความจนพ่ายแพ้และหายไป เช่น “ความจนมันแพ้” “ฝ่าฟันความจน” “กำจัดความจน” อนึ่ง ข้อสังเกตดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaewjungate (2012) ที่ทำวิจัยเรื่อง กิเลส: การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย Klinnamhom (2013) ที่ศึกษาเรื่อง อุปลักษณะความสุขในบล็อกไทย และ Eakapont (2015) ที่ทำวิจัยเรื่องอุปลักษณะความทุกข์ในภาษาไทย งานวิจัยทั้งสามเรื่องนี้มีประเด็นที่สอดคล้องกันในเรื่องของระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาที่มีมุมมองว่า “กิเลส” “ความสุข” และ “ความทุกข์” เป็นสภาวะที่ไม่คงทนและไม่แน่นอน เฉกเช่นเดียวกับความจน เพราะงานวิจัยดังกล่าวต่างปรากฏรูปคำที่แสดงถึงการไม่คงอยู่หรือการหายไปของมโนทัศน์เหล่านั้น เช่น ในอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่เปรียบเทียบ [กิเลส คือ สิ่งสกปรก] ทำให้จิตใจมนุษย์เศร้าหมอง ขุ่นมัว ชีวิตไม่มีความสุข จึงควรชำระล้างหรือขจัดกิเลสให้หมดไป ดังตัวอย่าง “จิตใจที่ชำระล้างกิเลสออกไปแล้ว คงจะผ่องแผ้วเหมือนฟ้าคืนวันเพ็ญวิสาขะนี้แหละ ” (Kaewjungate, 2012 : 32) หรือในอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่เปรียบเทียบ [ความสุข คือ วัตถุที่สร้างได้] โดยเป็นการมองว่าความสุขคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งนี้ความสุขจะมั่นคงแข็งแรงก็ขึ้นอยู่กับมนุษย์ที่จะกำหนด ความสุขสามารถพึงได้ถ้าหากมนุษย์ปล่อยให้ความทุกข์ครอบงำ เช่น “แล้วจะมีสักกี่คนที่รู้ถึงวิธีสร้างความสุขอย่างแท้จริงให้แก่ชีวิต ” (Klinnamhom, 2013 : 136-137) มุมมองดังกล่าวยังปรากฏในงานวิจัยของ Eakapont (2015 : 155) ที่เปรียบเทียบความทุกข์เป็นเสมือนโรคภัยไข้เจ็บที่จะต้องทำการรักษาให้หายไป ดังในอุปลักษณะเชิง

มโนทัศน์ [ความทุกข์ คือ โรค] เช่น “หมั่นคอยมีสติรู้สีกตัว นีศวักชินสร้างภูมิคุ้มกันทุกข์ในใจเรา ตั้งแต่วินาทีนี้ดีกว่าไหมครับ?” พิจารณาว่าการที่ผู้ใช้ภาษามีมุมมองเช่นนี้ เพราะมีการเชื่อมโยงประสบการณ์และการมองโลกรอบ ๆ ตัวมาทำความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งมองว่าทุกสิ่งบนโลกไม่มีสิ่งใดจริง มันคงอยู่กับมนุษย์ไปได้นาน ระบบคิดดังกล่าวอาจมีส่วนหล่อหลอมความคิดให้ผู้ใช้ภาษามีมุมมองต่อความจนในลักษณะนี้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่ทำให้เห็นปรากฏการณ์ทางภาษาในสังคม และยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบการคิด การมองโลกที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้ใช้ภาษา ผลจากการวิจัยนี้จึงช่วยขยายขอบเขตการศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริธานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปเติมเต็มกระบวนการวิจัย และการจัดการเรียนการสอนทางด้านความหมาย (อรรถศาสตร์) ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาระบบความคิดเชิงเปรียบเทียบความจนในวัตนทการใช้ภาษาจากสื่อออนไลน์ หากมีการศึกษาจากตัวบทอื่นที่เฉพาะมากขึ้น เช่น หนังสือธรรมะ หรือหนังสือแนะนำการใช้ชีวิตที่น่าเสนอเกี่ยวกับเรื่องความจนอาจพบรูปคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์ในอีกแง่มุม หรือหากมีการศึกษาเปรียบเทียบ โดยพิจารณาจากตัวบทในกลุ่มประเทศต่างๆ อาจทำให้เห็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ความจนของผู้ใช้ภาษาที่เหมือนหรือแตกต่างกันออกไปตามระบบสังคมและวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- จิน ตงตง, ธนนันท์ ตรงดี และ จางเสี่ยวเก๋อ, (2553, พฤษภาคม – สิงหาคม). การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างหน่วยสร้างกริยาเรียง 2 คำในภาษาไทยและภาษาจีนกลาง. *วารสารความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. 7(18): 56-62.
- ชัชวดี ศรีลัมพ์, (2548, มกราคม – มิถุนายน). อุปลักษณะตามแนวคิดของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน. *วารสารศิลปศาสตร์*. 5(1): 1-16.
- _____. (2550). รายงานวิจัยเรื่อง อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในนาฏภาษา. กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เชิดชัย อุดมพันธ์. (2555). *อุปลักษณะเกี่ยวกับโรคในภาษาไทยถิ่นใต้*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธนพล เอกพจน์. (2558). *อุปลักษณะความทุกข์ในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นันทนา วงษ์ไทย, (2555, มกราคม – มิถุนายน). อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 31(1): 43-64.
- นววรรณ พันธุมธา. (2555). *คลังคำ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- น้ำเพชร จินเลิศ และสุภาพร พลาลัยเล็ก, (2553, มกราคม – มิถุนายน). การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศ. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 10(1): 157-190.
- ปิยภรณ์ อบแพทย์. (2552). *อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มิรินคำ บุรรุ่งโรจน์. (2548). *อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม. (2551). *อุปถัมภ์ที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนว
อรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2556, มกราคม – มิถุนายน). อุปถัมภ์ความสุขในบล็อกไทย. *วารสารสถาบัน
วัฒนธรรมและศิลปะ*, 14(2): 132-138.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, (2555, กรกฎาคม-ธันวาคม). กิลเลส: การศึกษาอุปถัมภ์เชิงมนทัศน์
ในภาษาไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 19(2): 24-41.
- วรวรรณา เพ็ชรกิจ. (2551). *การศึกษาอุปถัมภ์เกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนว
ปริชานศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย ติ่งวิชัย. (2549). *อุปถัมภ์เชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- _____. (2556, มกราคม-เมษายน). มโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทย: กรณีศึกษาคำว่า ‘หลัง’ ที่
ปรากฏในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(1):
131-148.
- สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า. (2553). *อุปถัมภ์ชีวิตในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต: การศึกษา
ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2549). *กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญญา ไซยรส. (2558). *มโนอุปถัมภ์ความเป็นอีสานในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อุษา พงษ์ชัยวินุญญ์. (2544). *การศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนว
อรรถศาสตร์ปริชาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical introduction* (2nd ed.). Oxford : Oxford
University Press.

Lakoff, G. and Johnson, M. (1980). *Metaphor we live by*. Chicago and London : University
of Chicago Press.

_____. (2003). *Metaphor we live by* (2nd ed.). Chicago and London : University of
Chicago Press.

Translated Thai Reference

Burarungrot, M. (2005). *Conceptual metaphors about females in Thai country songs*. Master
of Arts Dissertation, Linguistics , the Graduate School, Thammasat University. [in
Thai]

Chin Tong Tong, Thananan Trongdee & JangSiawKher. (2010, May-August). A Comparative
Study on Two Serial Verb Constructions in Thai and Mandarin Chinese. *Cultural
Diversity Journal*. 7(18), pp. 49-57. [in Thai]

Eakapont, Th. (2015). *Metaphors on suffering in Thai language*. Master of Arts Dissertation,
Thai, the Graduate School, Khon Kaen University. [in Thai]

Jinlert, N., & Plailek, S. (2010, January-June). A study of conceptual metaphors about females
in Nirat. *Liberal Arts Journal, Thammasat University*. 10(1), pp. 157-190. [in Thai]

- Klinnamhom, R. (2008). *Metaphors used by Thai politicians: a cognitive semantics and pragmatic study*. Doctoral Dissertation, Thai, the Graduate School, Chulalongkorn University. [in Thai]
- _____. (2013, January – June). Conceptual metaphor of happiness in Thai Blogs. *Institute of Culture and Art Journal*, 14(2), pp. 132-138. [in Thai]
- Kaewjungate, W. (2012, July-December). Human passion, or /kilèet/: A study of conceptual metaphor in Thai. *Humanities Journal*. 19(2), pp. 24-41. [in Thai]
- Obpat, P. (2009). *Metaphors about life in dharma books*. Master of Arts Dissertation, Thai, The Graduate school, Chulalongkorn University. [in Thai]
- Panthumetha, N. (2012). *Lexicon* (6th ed.). Bangkok: Amarin. [in Thai]
- Petchkit, W. (2008). *Cognitive and pragmatic study of cancer metaphors in Thai*. Doctoral Dissertation, Linguistics, the Graduate School, Chulalongkorn University. [in Thai]
- _____. (2013, January-April). Spatial concepts in Thai: A Case study of la & N in the Website Pantip.com. *Humanities and Social Sciences journal*. 6(1), pp. 131-148. [in Thai]
- Phichitphongphao, S. (2010). *Life metaphor in how-to books: A study of the relation between language and concepts*. Master of Arts Dissertation, Thai, the Graduate School, Chulalongkorn University. [in Thai]
- Prasithrathsint, A. (2006). *The making of a linguist*. Bangkok: Department of Linguistics, Faculty of Liberal Arts, Chulalongkorn University. [in Thai]
- Phuekchaiwiboon, U. (2001). *A cognitive approach to political metaphor in Thai*. Master of Arts Dissertation, Linguistics, the Graduate School, Thammasat University. [in Thai]
- Rachabanditayasathan. (2013). *Pochananukrom Chabab Rachabanditayasathan B.E. 2011*. (2nd ed.). Bangkok: Rachabanditayasathan. [in Thai]
- Saiyarot, A. (2015). *Conceptual Metaphor of Isaness in the northeastern contemporary folksongs*. Master of Arts Dissertation, Thai, the Graduate School, Mahasarakham University. [in Thai]

- Saralamba, Ch. (2005, January-June). Metaphor in cognitive linguistics theory. *Liberal Arts journal*. 5(1), pp. 1-16. [in Thai]
- _____. (2007). *A Conceptual Metaphor in the Language of Thai Classical Dance*. Bangkok: Faculty of Liberal Arts, Thammasat University. [in Thai]
- Tawichai, S. (2006). *Conceptual metaphors of anger in Thai*. Master of Arts Dissertation, The Graduate school, Silapakorn University. [in Thai]
- Udomphan, Ch. (2012). *Metaphor of illness in southern Thai dialect*. Doctoral Dissertation in Philosophy, Thai, The Graduate school, Prince of Songkla University. [in Thai]
- Wongthai, N., (2012, January – June). Conceptual metaphors of death in Thai. *Language and Culture Journal*. 31(1), pp. 43-64. [in Thai]

ผู้เขียน

นายธนพล เอกพจน์

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เลขที่ 80 ถ.นครสวรรค์ อ.เมือง จ.มหาสารคาม 44000

โทรสาร: 043-712855 โทรศัพท์: 083-4178334 อีเมล: matomtuk@hotmail.com

Author

Mr. Thanapon Eakapont

Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Rajabhat Mahasarakham University, 80 Nakhon Sawan Rd., Muang District,

Mahasarakham Province 44000

Fax: 043-712855 Tel.: 083-4178334 E-mail: matomtuk@hotmail.com